

II. Правові засади виконання та відбування покарань

Олександр Колб

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу
Національного університету "Львівська політехніка"
(Львів, Україна)
lesya5@meta.ua

Іван Колб

кандидат юридичних наук, начальник відділу
нагляду за додержанням законів
при виконанні судових рішень у кримінальних
провадженнях та інших заходів примусового характеру
прокуратури Київської області
(Київ, Україна)
Kievobl_v16@ukr.net

УДК 343.8(038)

ПРО ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ЗАХОДІВ ВГАМУВАННЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ, ПОЗБАВЛЕНИХ ВОЛІ

АНОТАЦІЯ. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи, затверджена у 2017 р., одним із завдань визначає удосконалення правових засад, що стосуються процесу виконання/відбування покарання у виді позбавлення волі, та приведення цієї діяльності у відповідність до європейських стандартів. Зазначене завдання стало логічним продовженням реалізації тих цілей, які були закріплені в законах України "Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" та "Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів". При цьому серед проблемних питань, що потребують реформування, особливе місце займають ті, які пов'язані з застосуванням до засуджених, позбавлених волі, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї.

У цьому контексті досить важливо визначити організаційно-правові засади виникнення, розвитку та функціонування зазначеного інституту кримінально-виконавчого права України.

Метою статті є обґрунтування необхідності удосконалення правових засад діяльності із зазначених питань, враховуючи, що в Україні з 1 січня 2004 р. і донині чинним є Кримінально-виконавчий кодекс України (КВК України), норми якого не повною мірою співвідносяться з вимогами європейського права.

Під час дослідження встановлено невідповідність підстав застосування заходів гамівного характеру до засуджених, позбавлених волі, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві України, нормам європейського права, зокрема Європейським пенітенціарним правилам (Правила), а саме: у національному праві не закріплено виключний характер зазначеної діяльності персоналу колоній. Крім того, визначено основні обставини, які обумовлюють виникнення підстав для застосування до засуджених, позбавлених волі, заходів вгамування, а саме: 1) відсутність у чинному законодавстві України вказівки про те, що зазначені заходи завжди мають бути крайніми (п. 64.1 Правил); 2) застосування воєнізованих підрозділів особливого призначення (ст. 105 КВК України); 3) стереотипність поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України у випадках виникнення конфліктних ситуацій; науково обґрунтована необхідність удосконалення вітчизняних правових засад застосування заходів вгамування до засуджених у місцях позбавлення волі та приведення їх, зокрема, до європейських стандартів.

Ключові слова: організаційні засади; правові засади; заходи вгамування; засуджений до позбавлення волі; персонал колоній; застосування заходів вгамування; місця позбавлення волі; нормативно-правові акти.

У вересні 2017 р. в Україні затверджена Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи (далі – Концепція)¹, одним із завдань якої визначено удосконалення правових засад, що стосуються процесу виконання-відбування покарання у виді позбавлення волі, та приведення цієї діяльності у відповідність до європейських стандартів. Зазначене завдання стало логічним продовженням реалізації тих цілей, які були закріплені в законах України “Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”² та “Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів”³. При цьому серед проблемних питань, що потребують реформування, особливе місце займають ті, які пов’язані з застосуванням до засуджених, позбавлених волі, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї.

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80>> (дата звернення: 15.05.2019).

² Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>> (дата звернення: 15.05.2019).

³ Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1186-18>> (дата звернення: 15.05.2019).

У цьому контексті досить важливо визначити організаційно-правові засади виникнення, розвитку та функціонування зазначеного інституту кримінально-виконавчого права України.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності удосконалення правових засад діяльності з зазначених питань, враховуючи, що в Україні з 1 січня 2004 р. і донині чинним є Кримінально-виконавчий кодекс України (далі – КВК України)⁴, норми якого не повною мірою співвідносяться з вимогами європейського права.

Для досягнення зазначеної мети у статті були використані відомі в науці загальнонаукові (діалектичний, системно-структурний, історико-правовий, порівняльно-правовий тощо) та спеціальні методи дослідження (статистичний, вивчення документів та ін.).

Аналіз наукової літератури та нормативно-правових актів, що стосуються змісту діяльності, пов'язаної із застосуванням заходів вгамування до засуджених, які трималися у місцях позбавлення волі (слідчих ізоляторах (далі – СІЗО) та кримінально-виконавчих установах (далі – КВУ) закритого типу) (ч. 3 ст. 11 КВК України), дав можливість виокремити декілька періодів формування правових засад і наукової думки з означеної проблематики (в основу їхньої типології покладено історичний критерій), а саме:

1. 1991–2003 рр. – період регулювання кримінально-виконавчих правовідносин нормами Виправно-трудоного кодексу України (далі – ВТК України), прийнятого у 1970 р.⁵

2. 2004–2013 рр. – період розвитку організаційно-правових засад застосування визначених у законі заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї до засуджених, позбавлених волі.

3. З 2014 р. і дотепер.

Враховуючи, що в Україні з 1 січня 2004 р. і донині чинним є КВК України, головним завданням цієї статті й став аналіз тих його норм, що стосуються застосування до засуджених у місцях позбавлення волі визначених у законі заходів вгамування, а також встановлення їхньої відповідності нормам європейського права.

Результати вивчення наукової літератури показали, що нині досить активно та плідно розробкою проблем, пов'язаних із процесом застосування до осіб, які тримаються у колоніях України, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї займаються такі науковці, як Ю. Баулін, В. Батиргарєєва, І. Богатирьов, В. Борисов, В. Голіна, Л. Давиден-

⁴ Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>> (дата звернення: 15.05.2019).

⁵ Виправно-трудоный кодекс Української РСР, затверджений Законом Української РСР від 23 грудня 1970 р. № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. № 1. Ст. 6.

ко, О. Джужа, А. Джужа, Ю. Ірхін, В. Климкін, О. Литвинов, А. Лукаш, С. Лукашевич, Є. Моїсєєв, А. Савченко, А. Степанюк, В. Тацій, В. Туляков, П. Фріс, В. Христенко, І. Яковець та ін. Однак невивченими повною мірою залишаються питання, що стосуються закономірностей виникнення та розвитку соціально-правових засад цього виду службової діяльності у сфері виконання покарань, зокрема у період з 2004 по 2013 рр.

Водночас варто зазначити, що питання про відповідність термінології та норм міжнародного права, зокрема й у частині застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї, постійно були у зазначений період (2004–2013 рр.) у центрі уваги науковців. У цьому контексті як методологічне підґрунтя статті слід виокремити праці таких учених кримінально-виконавчого напрямку: Т. Денисова “Кримінальне покарання та реалізація його функцій” (2010 р.); О. Рябчинська “Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови” (2013 р.); І. Яковець “Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань” (2013 р.) та ін.

Зі свого боку серед науковців кримінального права, праці яких стосуються питань застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї, у цьому сенсі звертають на себе увагу наукові розробки В. Осадчого “Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності” (2004 р.); А. Савченка “Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки” (2007 р.); П. Фірса “Кримінально-правова політика України” (2005 р.); М. Хавронюка “Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації” (2007 р.) та ін.

Як показали результати цього дослідження, відповідні методологічні засади з питань застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї у зазначений період (2004–2013 рр.) створили також і кримінологи. Зокрема, у цьому сенсі звертають на себе увагу наукові розробки О. Мартиненка “Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження” (2007 р.); Д. Балабанової “Теорія криміналізації” (2007 р.); Д. Виговського “Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх” (2006 р.) та ін.

Важливий внесок у розв’язання проблем, пов’язаних із застосуванням заходів вгамування, у період 2004–2013 рр. здійснили й представники науки адміністративного права, а саме: І. Бородін “Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина” (2004 р.); Т. Коломоець “Адміністративний примус у публічному праві України:

Олександр Колб, Іван Колб

теорія, досвід та практика реалізації” (2005 р.); Є. Бараш “Організаційно-правові засади діяльності установ виконання покарань” (2006 р.) та ін.

Зазначені обставини й стали вирішальними при виборі теми, об’єкта та предмета статті, а також визначили її мету.

Як встановлено під час дослідження, у другому періоді (2004–2013 рр.) було прийнято низку нормативно-правових актів, що безпосередньо стосувалися діяльності щодо порядку застосування до осіб, які утримувалися у місцях позбавлення волі, визначених у законі заходів вгамування. Передусім у цьому разі йдеться про КВК України, у статтях 105, 106 якого були закріплені відповідні норми з цих питань та які чинні сьогодні. При цьому варто звернути увагу на те, що в жодній із них не було зазначено положення про те, що заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і зброя мають застосовуватися до засуджених, позбавлених волі, у виняткових випадках, що було характерно для змісту міжнародно-правових актів з означеної проблематики. Ба більше, на необхідність такого впорядкування вітчизняних і міжнародно-правових актів було вказано й у Законі України “Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”. Проте ні в цьому періоді (2004–2013 рр.), ні в подальшому це завдання на законодавчому рівні не вирішено, а саме: досі КВК України з означених питань залишається незмінним. Не змінило ситуації у цьому контексті й прийняття у 2014–2015 рр. законів України “Про Національну гвардію України” та “Про Національну поліцію”, у яких також відсутні положення про те, що визначені на нормативно-правовому рівні заходи вгамування застосовуються лише у виняткових випадках.

Здавалося, що цю проблему мав би вирішити Закон України “Про Державну кримінально-виконавчу службу”, в ст. 19 “Застосування сили персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України” було зазначено:

<...> особи рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби під час виконання завдань з виконання кримінальних покарань у межах повноважень, мають право в порядку і випадках, передбачених Кримінально-виконавчим кодексом України, Законом України “Про міліцію” та іншими законами України, застосовувати фізичну силу, використовувати службових собак, а також зберігати і носити спеціальні засоби і зброю, використовувати і застосовувати їх самостійно або у складі підрозділів⁶.

www.pravoua.com.ua

⁶ Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2713-IV Відомості Верховної Ради України. 2005. № 30. Ст. 409.

Отже, як у зазначеному законі, так, власне, й у Законі України “Про міліцію”, а саме у статтях 13–15¹, положення про винятковий характер таких дій закріплено не було⁷. Не знайшло воно відображення й у прийнятих у грудні 2003 р. Правилах внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (УВП). Зокрема, у розділі XII “Підстави застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї” хоча й було надано розширене тлумачення відповідних норм КВК України, проте нічого не сказано про винятковий зміст такої діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України), що було важливо з огляду на вимоги міжнародно-правових актів з означених питань та з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), рішення якого з 2006 р. (часу прийняття Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини”) є обов’язковим для виконання державою Україна.

Нічого з цього приводу не було сказано й у першому на той час (2005 р.) науково-практичному коментарі до КВК України 2003 р.⁸, у подальших аналогічних доктринальних джерелах 2008, 2010 та 2012 рр.⁹, а також в інших навчально-методичних виданнях того періоду (підручниках, навчальних посібниках тощо). І, знову ж таки, це при тому, що Україна у 2006 р. повністю ратифікувала (від лат. *ratificatio* – вирішений, затверджений)¹⁰ Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання, до якої частково приєдналася ще у листопаді 1998 р.

Загалом, якщо узагальнити отримані результати дослідження, то слід зазначити, що і в другому періоді (2004–2013 рр.) формування та розвитку організаційно-правових засад застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї до засуджених, позбавлених волі, зазначене питання у прямій постановці у наукових розробках не ставилося та в цілому змістовно відобразило ті проблеми та тенденції, що були характерні для попереднього періоду дослідження (1991–2003 рр.). При цьому не змінили цю ситуацію ні нормативно-правові підходи (наприклад, прийняття у 2005 р. Закону України “Про Державну кримінально-виконавчу службу України”), ні організаційно-правові заходи, що були спрямовані на видозміну змісту управлінської діяльності у сфері виконання покарань в Україні. До таких, зокрема, варто віднести:

⁷ Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 4. Ст. 20.

⁸ А Степанюк (ред), *Кримінально-виконавчий кодекс України: науково-практичний коментар* (Одессей 2005) 353-6.

⁹ В Коваленко та А Степанюк (ред), *Кримінально-виконавчий кодекс України: науково-практичний коментар* (Атіка 2012) 318-21.

¹⁰ А Булыко, *Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов* (Мартин 2010) 488.

а) покладання на Міністра юстиції України у грудні 2010 р. функцій з координації діяльності Державної пенітенціарної служби України (далі – ДПтС України)¹¹;

б) затвердження у 2011 р. Положення про Державну пенітенціарну службу України¹²;

в) визнання на законодавчому рівні у 2012 р. центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації, Міністерства юстиції України¹³. При цьому таке завдання, згідно зі ст. 1 Закону України “Про Державну кримінально-виконавчу службу України”, покладалося на ДКВС України, та, як це впливало зі змісту ст. 1 Положення про ДПтС України, – на цей державний орган.

Отже, у 2010–2012 рр. вперше в Україні на законодавчому рівні був створений прецедент (від лат. *praecedens* – попередній – випадок, який мав місце раніше, який слугує прикладом або виправданням для подальших подібних випадків)¹⁴ у сфері виконання покарань, коли управлінською діяльністю займалися одночасно два центральні органи державної виконавчої влади – Міністерство юстиції України та ДПтС України, Положення про яку є чинним і дотепер. Вже це, як показали результати цієї наукової розробки, не могло не позначитися й на стані нормативно-правового забезпечення кримінально-виконавчої діяльності, включаючи питання, що стосувалися застосування фізичної сили, спеціальних засобів і зброї до засуджених у місцях позбавлення волі. Зокрема, жоден із законів, які були прийняті у виді змін і доповнень у КВК України у 2011–2013 рр., суттєво не вплинув на практику застосування заходів вгамування до осіб, які утримувалися у виправних і виховних колоніях. Зокрема, їхня кількість у розрахунку на 1 тис. засуджених у 2013 р. становила 8,9 випадків (на 15 % менше, ніж у 2012 р. при одночасному зменшенні у 2013 р. на 13 % кількості засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі)¹⁵. Ба більше, як і в попередньому періоді (1991–2003 рр.), основною причиною застосування до засуджених, позбавлених волі, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї, було вчинення цими особами фізичного опору та буйства (73,1 % у загальній структурі застосувань)¹⁶.

¹¹ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 р. № 442. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

¹² Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України: Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 394-2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 28. Ст. 1161.

¹³ Про внесення змін у нормативно-правові акти, що стосуються сфери виконання покарань України: Закон України від 16 жовтня 2012 р. № 5461-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 5. Ст. 62.

¹⁴ Булько (н 10) 465.

¹⁵ “Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2013 році” (2014) Інформаційний бюлетень 34.

¹⁶ Там само 35.

Як свідчить суспільна практика, включаючи й міжнародну, застосування заходів вгамування до будь-якої особи, навіть правомірне, викликає значний резонанс серед людей як всередині окремо взятої держави, так і за її межами. Наочним прикладом у цьому контексті у сьогоденні можна назвати трагічні події на Майдані, які відбулися в Україні у 2013–2014 рр., а також аналогічні явища, що відбувалися у Франції (мітинги та сутички з поліцією так званих “жовтих жилетів”), Іспанії (факти, які стосуються демонстрацій щодо незалежності Каталонії у 2017 р.), Туреччині (розгін демонстрантів у 2016 р., які вимагали зміни політичного режиму) тощо. І це при тому, що в усіх зазначених випадках дії правоохоронців були правомірними, а в результаті непокори, опору та різних посягань мітингувальників на життя і здоров’я представників влади жертвами такої протиправної діяльності стали сотні цих осіб.

Особливо актуальним окреслене питання є для сфери виконання покарань, включаючи й Україну, позаяк у всіх цивілізованих державах на законодавчому рівні встановлено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду. Ба більше, будучи членом Організації Об’єднаних Націй, Ради Європи та інших авторитетних міжнародних організацій, кожна з держав-учасниць взяла на себе юридичні зобов’язання привести національне законодавство у відповідність до загальновизнаних принципів і норм. При цьому однією з обставин, яка обумовлює якісну видозміну змісту сучасної кримінально-виконавчої політики України, є та практика, що склалася у кримінально-виконавчій діяльності України в період з 1991 по 2003 рр. (до прийняття нового КВК України), та яка була пов’язана із застосуванням до засуджених, позбавлених волі, визначених у законі заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї.

Як показали результати дослідження, поряд із позитивними моментами, що мають місце під час такої службової діяльності персоналу ДКВС України (зокрема, запобігання заподіяння засудженим шкоди, оточенню або самим собі, втечі з-під варти та вчиненню інших правопорушень), застосування заходів вгамування часто призводить до тяжких наслідків у виді смерті, нанесення тілесних ушкоджень для особи, знищення майна, дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань тощо, які були спричинені, зокрема й протиправними діяннями (дією чи бездіяльністю) персоналу ДКВС України¹⁷. Саме такі факти не тільки встановлені

¹⁷ Андрій Діденко, ‘Бійці спецпідрозділу Державної пенітенціарної служби знову масово калічать в’язнів’ (*Тюремний портал*) <<http://ukrprison.org/ua/new:1309978900>> (дата звернення: 22.02.2019).

у судах України¹⁸, а й все частіше стають предметом розгляду у ЄСПЛ¹⁹. При цьому серед детермінант, які обумовлюють виникнення зазначених ситуацій на практиці, звертають на себе такі:

1) відсутність у чинному законодавстві України, що регулює порядок застосування до фізичних осіб заходів вгамування (статті 105, 106 КВК України; закони України “Про Державну кримінально-виконавчу службу України”, “Про Національну гвардію України”, “Про Національну поліцію” тощо) такої визначеної у нормах міжнародного права вказівки про те, що зазначені заходи завжди мають бути крайніми (п. 64.1 Європейських пенітенціарних правил);

2) застосування у випадках масових заворушень, проявів групової непокори засуджених та в інших визначених у законі обставинах воєнізованих підрозділів особливого призначення (ст. 105 КВК України), правовий статус і порядок діяльності яких закріплені у підзаконних нормативно-правових актах, що суперечить вимогам п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України²⁰, відповідно до якої виключно законами має визначатися діяльність органів та установ виконання покарань;

3) стереотипність поведінки персоналу ДКВС України у випадках виникнення конфліктних ситуацій із засудженими до позбавлення волі, а саме: замість вербальних методів і засобів розв’язання цих проблем, що склалися, персонал, як правило, надає перевагу силовим формам і заходам. Зокрема, щорічно, починаючи з 1991 р. і дотепер, у розрахунку на 1 тис. засуджених кількість застосувань заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї є сталою, а саме: 12 випадків²¹. При цьому персонал УВП у 62 % до засуджених застосовував наручники, у 25,4 % – фізичну силу, у 8 % – кийки гумові, у 4,1 % – засоби дратівливої дії та 0,2 % – гамівну сорочку²²;

4) професійне невміння персоналу ДКВС України приймати правильне рішення в екстремальних ситуаціях. Так, більшість застосувань засобів гамівного характеру були пов’язані з виникненням фізичного опору (58 % застосувань до цих осіб наручників; 99 % – кийків гумових; 78 % – фізичної сили та 92 % – спеціальних засобів дратівливої дії)²³;

¹⁸ Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15’ в *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* (Рожнова В та інші упоряд, ПАЛІВОДА А В 2011) 254-8.

¹⁹ Полторацький проти України. Рішення Європейського Суду з прав людини від 19 квітня 2003 р. Огляд рішень Європейського Суду з прав людини (Донецький Меморіал 2011) 27-30.

²⁰ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>> (дата звернення: 15.05.2019).

²¹ ‘Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році’ (2017) Інформаційний бюлетень 22.

²² Там само.

²³ Там само 22-3.

5) низький рівень наукового супроводу цієї проблематики. Зокрема, як з'ясовано під час спеціальних наукових досліджень, у сучасній історії України доктринальною розробкою питань, що стосувалися застосування до засуджених, позбавлених волі заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї, займалися переважно фахівці не ДКВС України, а інших правоохоронних органів. Крім того, результати їхніх досліджень були опубліковані здебільшого у наукових джерелах з обмеженою для доступу інформацією, а тому для значної кількості суб'єктів й учасників кримінально-виконавчої діяльності, а також для науковців і громадськості не стали предметом дискусій, критики, заперечень тощо.

Висновки. Як з'ясовано під час дослідження, і в другому періоді (2004–2013 рр.) активізації наукових пошуків, що стосувалися проблем застосування заходів вгамування до осіб, які утримувалися у місцях позбавлення волі, не відбулося. Як правило, цими питаннями й надалі займалися фахівці адміністративного та кримінального права, предметом розробки яких була діяльність не персоналу ДКВС України, а працівників міліції та інших правоохоронних органів.

Саме зазначені обставини й обумовили актуальність, теоретичну та практичну значущість цієї наукової статті, а також довели необхідність вивчення правових засад зазначеної діяльності у контексті історичних результатів формування та розвитку інституту застосування до засуджених, позбавлених волі, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї у 2004–2013 рр. – періоді набуття чинності КВК України та його функціонування у сучасних умовах. Крім того, результати наукового пошуку дають можливість констатувати, що визначені у цьому Кодексі правові підстави та порядок їх застосування не повною мірою відповідають вимогам європейського права, а отже, підлягають реформуванню у контексті тих правових змін, що відбуваються у сфері виконання покарань України з 2014 р. і тривають досі.

REFERENCES

Bibliography

Edited books

1. Kovalenko V ta Stepaniuk A (red), *Kryminalno-vykonavchyi kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar [Criminal-Executive Code of Ukraine: Scientific-Practical Comments]* (Atika 2012) (in Ukrainian).
2. Stepaniuk A (red), *Kryminalno-vykonavchyi kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar [Criminal-Executive Code of Ukraine: Scientific-Practical Comment]* (Odisei 2005) (in Ukrainian).

Олександр Колб, Іван Колб

Dictionaries

3. Bulyko A, *Bolshoi slovar inostrannykh slov. 35 tysiach slov [Big Dictionary of Foreign Words. 35 Thousand Words]* (Martyn 2010) (in Russian).

Journal articles

4. 'Pro diialnist pidrozdiliv okhorony, nahliadu i bezpeky kryminalno-vykonavchykh ustanov u 2013 rotsi' ['On Activities of the Guard, Supervision and Security units of the Penal Establishments'] (2014) *Informatsii biuleten* (in Ukrainian).
5. 'Pro stan pravoporiadku, izoliatsii ta nahliadu, diialnist pidrozdiliv okhorony, pozhezhnoi bezpeky ta voienizovanykh formuvan Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy u 2016 rotsi' ['About the State of the Law and Order, Isolation and Supervision, Activities of the Guard Sub-units, Fire Protection and Paramilitary Formations of the State Criminal-Executive Service of Ukraine in 2016'] (2017) *Informatsii biuleten* (in Ukrainian).

Websites

6. Didenko A, 'Biytsi spetspidrozdilu Derzhavnoi penitentsiarnoi sluzhby zнову masovo kalichat viazniv' ['The Special unit Officers of the Penitentiary Service Cripple the Inmates in Mass Again'] (*Tiuremnyi portal*) <<http://ukrprison.org/ua/new:1309978900>> (accessed: 22.02.2019) (in Ukrainian).

Alexander Kolb
Ivan Kolb

ON THE LEGAL FRAMEWORK FOR THE USE OF FORCE MEASURES AGAINST CONVICTED INMATES IN UKRAINE

ABSTRACT. The concept of reform (development) of the penitentiary system approved in 2017 formulates one of the tasks as to improve the legal framework relating to the process of enforcement/serving of an imprisonment sentence, and to make this activity compliant with European standards. This task flows organically from the implementation of the goals enshrined in the laws of Ukraine "On the National-Level Program for Adapting Ukraine's Legislation to the Legislation of the European Union" and "On Making the Conditions Under Which Convicts Sentenced to Imprisonment Serve Their Sentences Compliant with the European Standards." In this connection, among the issues requiring reforms, particularly prominent are those which involve the use of physical coercion measures, special means and weapons to convicted inmates.

In this context, it is crucial to determine the organizational and legal bases for the onset, development and functioning of this institution within criminal executive law of Ukraine.

The purpose of the article is to substantiate the need for improving the legal framework of activities relating to these issues, given that in Ukraine since January 1, 2004 till now the effective Penal and Correctional Code contains the provisions not fully consistent with the requirements of European law.

In the course of the study, the author identifies a discrepancy between the grounds sanctioning the use of force measures against convicted inmates as defined in criminal executive legislation of Ukraine and the provisions of European law, in particular, the

European Prison Rules (the Rules), namely: national law does not enshrine the exclusive nature of such actions by prison staff. Besides, main circumstances are determined which give rise to the grounds of using force measures to convicted inmates, namely: 1) current legislation of Ukraine does not specify that these measures should always be regarded as extreme (cl. 64.1 of the Rules); 2) involvement of paramilitary special operations units (article 105 of the Penal and Correctional Code of Ukraine); 3) stereotypical behavior of staff of the State Penal and Correctional Service (DKVS of Ukraine) in conflict situations. The author provides scientific substantiation of the need to improve the national legal framework for the use of force measures against convicted inmates and to make such measures complaint, inter alia, with European standards.

KEYWORDS: organizational framework; legal framework; force measures; convicted inmate; prison staff; use of force measures; detention facilities; statutory regulations.